

Republika Srbija
VRHOVNI KASACIONI SUD
Rev 2957/2019
29.08.2019. godina
Beograd

Vrhovni kasacioni sud, u veću sastavljenom od sudija: Ljubice Milutinović, predsednika veća, Jelice Bojanić Kerkez i Vesne Subić, članova veća, u parnici tužilaca Centar za socijalni rad Grada Čačka i mal. AA, čiji je privremeni staralac BB, zaposlena u Centru za socijalni rad Grada Čačka, protiv tužene VV iz ..., čiji je punomoćnik Vlastimir Nikitović, advokat iz ..., radi potpunog lišenja roditeljskog prava, odlučujući o reviziji tužene izjavljenoj protiv presude Apelacionog suda u Kragujevcu GŽ2 24/19 od 24.01.2019. godine, u sednici veća održanoj 29.08.2019. godine, doneo je

R E Š E N J E

UKIDAJU SE presude Apelacionog suda u Kragujevcu GŽ2 24/19 od 24.01.2019. godine i Osnovnog suda u Čačku P2 338/16 od 29.08.2018. godine i predmet VRAĆA prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

O b r a z l o ž e n j e

Presudom Osnovnog suda u Čačku P2 338/16 od 29.08.2018. godine, stavom prvim izreke je odlučeno da se potpuno lišava roditeljskog prava tužena VV prema mal. AA, osim obaveze na zakonsko izdržavanje deteta; stavom drugim da se odbija kao neosnovan predlog tužene kojim je tražila da se odredi privremena mera i naloži prvotužiocu Centru za socijalni rad Čačak da omogući viđanje i kontakt majke sa detetom i to u prostorijama Centra za socijalni rad u ... svakog petka; a stavom trećim, je obavezana tužena da tužiocu Centru za socijalni rad Grada Čačka na ime troškova parničnog postupka isplati iznos od 48.000,00 dinara, u roku od 15 dana po pravnosnažnosti presude.

Presudom Apelacionog suda u Kragujevcu GŽ2 24/19 od 24.01.2019. godine, odbijena je kao neosnovana žalba tužene i navedena prvostepena presuda je potvrđena.

Protiv pravnosnažne presude donete u drugom stepenu, tužena je preko punomoćnika advokata izjavila reviziju, zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primene materijalnog prava.

Vrhovni kasacioni sud je ispitao pobijanu presudu u granicama propisanim članom 408. Zakona o parničnom postupku („Službeni glasnik RS“, br. 72/11 ... 87/18) i utvrdio da je revizija tužene osnovana.

Prema utvrđenim činjenicama, tužena VV (rođena 1977. godine) je majka mal. AA rođene ... 2011. godine. Mal. AA je dete rođeno iz vanbračne veze. Očinstvo je utvrđeno u sudskom postupku. Otac je u potpunosti nezainteresovan za dete. Centar za socijalni rad Grada Čačak je tužbom podnetom 30.12.2015.godine pokrenuo postupak da se majka deteta, ovde tužena, u potpunosti liši roditeljskog prava. Da li je takav postupak pokrenut i protiv oca mal. deteta, sud nije utvrdio. Iz činjenica utvrđenih u ovom postupku proizilazi da je tužena po rođenju mal. AA bila u teškim životnim prilikama, bez prihoda i zaposlenja, živela je sa mal. AA u stanu u ... u suvlasništvu njenom i sestrinom. Zbog neplaćenog duga struja je bila isključena. U februaru 2012. godine po anonimnoj dojadi da se tužena ne stara o detetu na odgovarajući način, Centar za socijalni rad u Čačku je izvršio proveru i ustanovio da mal. AA može da ostane sa majkom, na nezi i čuvanju od strane majke. Tako je mal. AA ostala sa majkom do 12.12.2012. godine, kada ju je tužena u nemoći da brine o njoj samoinicijativno dovela u Centar za socijalni rad u Čačku, kako bi se detetu obezbedilo zbrinjavanje u odgovarajućim uslovima, što je i učinjeno putem smeštaja u hraniteljsku porodicu u selu ... Mal. AA je na zahtev majke njoj vraćena 25.04.2013. godine. Tužena ni tada nije bila u stabilnijim uslovima za život sa detetom. Prateći kako se tužena odnosi prema obavezama čuvanja, nege i podizanja deteta, službena lica organa starateljstva su se uverila da dete nema odgovarajuću negu, higijenu, uslove za zdrav i pravilan razvoj, da kod majke nije razvilo govor, da je poništen napredak koji je prethodno bio ostvaren u hraniteljskoj porodici. Intervencijom organa starateljstva, nasuprot volji tužene, mal AA je radi zaštite njenih interesa smeštena u hraniteljsku porodicu. Nakon vraćanja u hraniteljsku porodicu dete je u razvoju napredovalo. Aktuelno, mal. AA je komunikativna, radoznala, pohađa predškolsku grupu u vrtiću, dobro je integrisana. Emocionalno topao i nežan odnos ima sa hraniteljkom koju oslovljava sa „mama“. Mal. AA zna ko joj je majka. O tuženoj kao majci priča bez emocija. Veoma je retko majku viđala i nema izgrađen odnos prema njoj. Razlog tome je nedovoljno interesovanje tužene za mal. AA, izostanak neposrednih kontakata kroz dug vremenski period. Susreti majke i ćerke su bili sporadični. Takođe su sporadični bili i telefonski pozivi tužene da se kod hraniteljke interesuje kako je dete. Centar za socijalni rad u Čačku je odredio da tužena viđa dete petkom, što tužena nije prihvatila navodeći da to nije u mogućnosti da čini zbog obaveza na poslu. Tužena nije izgradila odnos bliskosti sa ćerkom.

Utvrđeno je da tužena radi kao ... u ..., gde i živi u iznajmljenom stanu sa kumom svog deteta, zaposlena je u GG, uz zaradu od 70.000,00 do 80.000,00 dinara mesečno i dopunske prihode ostvaruje radom u struci, u različitim ... u ... . Na osnovu veštačenja Instituta za mentalno zdravlje u Beogradu, utvrđeno je da kod tužene ne postoje znaci

trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti i zaostalog duševnog razvoja. Taj nalaz, uz okolnost da je tužena radno sposobna i radno angažovana kao ..., ukazuje da na strani tužene ne postoje zdravstvene smetnje da ispunjava roditeljske dužnosti. Tužena je posvećena svojoj profesionalnoj afirmaciji, usavršavanju i radu od kojeg stiče sredstva, dovoljna za izdržavanje svoje i detetovo. Međutim, utvrđeno je da tužena nema izgrađen osećaj odgovornosti za dete, da se prema detetu nije odnosila sa dužnom pažnjom i negom dok je dete bilo uz nju, da je kontakte sa detetom podredila svom profesionalnom usavršavanju, da planira dalje usavršavanje i da se vezano za vršenje roditeljskih dužnosti izjašnjava da se ne bi protivila tome da dete i dalje ostane u hraniteljskoj porodici uz naknadu koju bi plaćala. U provedenom postupku prihvaćen je nalaz i mišljenje stručnog tima Centra za socijalni rad u Užicu da je nerealno očekivati da će tužena početi da funkcioniše kao odgovoran roditelj, da ona zapravo i ne poznaje svoju ćerku, njene potrebe i navike, čak i ne zna kako fizički izgleda, te da bi ponovno vraćanje mal. deteta tuženoj bilo rizično i ugrožavajuće za detetov dalji razvoj i funkcionisanje.

Nižestepeni sudovi su cenili da je odnos tužene prema mal. AA bio neadekvatan, da su uslovi za odgajanje deteta bili neodgovarajući u higijenskom, zdravstvenom i emotivnom pogledu, da je tužena sama dete predala organu starateljstva, a kada joj je dete vraćeno iz hraniteljske porodice nije izgradila odgovarajući odnos prema detetu, dete je prestalo da govori i bilo je zanemareno, te da ni u daljem tužena nije pokazala spremnost i volju da se brine o detetu, svoje vrlo retko interesovanje i kontaktiranje sa detetom je pravdala ekonomskim razlozima i zauzetošću na poslu, nije stvorila uslove za život sa detetom i nema izgrađen kapacitet i sposobnost da obezbedi potpun i pravilan razvoj ličnosti mal. AA. Zaključak je da kod tužene ne postoji motivisanost da se neposredno stara o mal. AA, iskaže materinska ljubav i privrženost detetu, a da dete u razvojnom uzrastu navršениh sedam godina ne može da čeka da se roditeljska osećanja probude i prodube kod tužene.

Na osnovu iznetih činjenica nižestepeni sudovi su ocenili da je osnovan tužbeni zahtev da se tužena u potpunosti liši roditeljskog prava prema mal. AA zbog grubog zanemarivanja dužnosti iz sadržine roditeljskog prava, primenom člana 81. stav 3. Porodičnog zakona.

Vrhovni kasacioni sud ne prihvata zaključak nižestepenih sudova, jer smatra da je zbog pogrešne primene materijalnog prava činjenično stanje nepotpuno utvrđeno.

U konkretnom slučaju, radi se o maloletnom detetu, devojčici koja je rođena ...2011. godine iz vanbračne veze svojih roditelja i koja je od samog rođenja uskraćena za brigu, pažnju i negu od strane oca, potpuno nezainteresovanog za nju, njen život i odrastanje. Mal. AA je od samog rođenja bila upućena na život koji podrazumeva odsustvo bar jednog roditelja. U ranom uzrastu, bila je upućena na majku koja se o njoj nije valjano starala. To je razlog bio izmeštanja u hraniteljsku porodicu. U hraniteljskoj porodici razvoj mal. AA je tekao uredno. Mal. AA je dobro integrisana u vršnjačku grupu. Adaptirana je na životne uslove u hraniteljstvu. Emocionalno je blisko vezana sa hraniteljkom koju naziva mamom iako znanja ima da joj hraniteljka nije majka. Mal. AA zna ko joj je majka. Uprkos takvom znanju, ona je lišena emocija prema majci, iz razumljivog razloga koji se tiče neodržavanja redovnih odnosa sa majkom. Odgovornost za takvo stanje prevashodno snosi tužena. To, ipak ne znači da je u interesu mal. AA da tužena kao njena majka bude u potpunosti lišena roditeljskog prava. Potpuno lišenje roditeljskog prava je najteža porodično pravna sankcija koja pogađa roditelja, a ne bi trebala da pogađa i dete ako to nije nužno i ne bi odgovaralo najboljem interesu deteta. Zato se u sporu za lišenje roditeljskog prava ceni šta predstavlja stvarni interes deteta, da li je interes deteta u tome da i ono samo bude lišeno svih odnosa i veza sa prirodnim roditeljima.

Članom 59. stav 1. Porodičnog zakona je propisano da dete, bez obzira na uzrast, ima pravo da zna ko su mu roditelji. Članom 60. je propisano da dete ima pravo da živi sa roditeljima i pravo da se roditelji o njemu staraju pre svih drugih (stav 1), da pravo deteta da živi sa roditeljima može biti ograničeno samo sudskom odlukom kada je to u najboljem interesu deteta (stav 2), da sud može doneti odluku o odvajanju deteta od roditelja ako postoje razlozi da se roditelj potpuno ili delimično liši roditeljskog prava ili u slučaju nasilja u porodici (stav 3). Članom 61. je propisano da dete ima pravo da održava lične odnose sa roditeljem sa kojim ne živi (stav 1), da pravo deteta da održava lične odnose sa roditeljem sa kojim ne živi može biti ograničeno samo sudskom odlukom kada je to u najboljem interesu deteta (stav 2), da sud može doneti odluku o ograničavanju prava deteta da održava lične odnose sa roditeljem sa kojim ne živi ako postoje razlozi da se taj roditelj potpuno ili delimično liši roditeljskog prava ili u slučaju nasilja u porodici (stav 3). Roditeljsko pravo izvedeno je iz dužnosti roditelja i postoji samo u meri koja je potrebna za zaštitu ličnosti, prava i interesa deteta, propisuje član 67. navedenog zakona. Prema članu 69. stav 1. roditelji imaju pravo i dužnost da čuvaju i podižu dete tako što će se oni lično starati o njegovom životu i zdravlju. Stavom 2. istog člana je propisano da staranje o detetu obuhvata: čuvanje, podizanje, vaspitavanje, obrazovanje, zastupanje, izdržavanje te upravljanje i raspolaganje imovinom deteta.

Načelnu odredbu o mogućnosti da roditelj bude potpuno ili delimično lišen roditeljskog prava sadrži član 65. stav 2. Ustava RS. Porodični zakon u članu 81. predviđa dva osnovna razloga za potpuno lišenje roditeljskog prava. To su: zloupotreba prava ili grubo zanemarivanje dužnosti iz sadržine roditeljskog prava. Zloupotreba roditeljskog prava podrazumeva svesno i voljno ponašanje roditelja kojim istrajava u emocionalnom ili drugom vidu ataka na dete i dobrobit deteta. Grubo zanemarivanje dužnosti iz sadržine roditeljskog prava postoji ako je roditelj napustio dete, ako se uopšte ne stara o detetu sa kojim živi, ako izbegava da izdržava dete ili da održava lične odnose sa detetom sa kojim ne živi, odnosno ako sprečava održavanje ličnih odnosa deteta i roditelja sa kojim dete ne živi, ako s namerom ili neopravdano izbegava da stvori uslove za zajednički život sa detetom koje se nalazi u ustanovi socijalne zaštete za smeštaj korisnika, ako na drugi način grubo zanemaruje dužnosti iz sadržine roditeljskog prava. Za razliku od grubog zanemarivanja roditeljskih dužnosti u vidovima predviđenim odredbama člana 81. stav 3, kao razlogu za potpuno lišenje roditeljskog prava, nesavesno vršenje prava ili dužnosti iz sadržine roditeljskog prava razlog može biti delimičnog lišenja roditeljskog prava u smislu člana 82. Porodičnog zakona.

Prema utvrđenim okolnostima slučaja, tužena se u dužem vremenskom periodu nije lično starala o životu i zdravlju mal. AA koja je od ranog uzrasta smeštena u hraniteljsku porodicu po odluci nadležnog organa starateljstva. Tužena nije ni redovno održavala odnose sa mal. AA na način određen od strane nadležnog organa starateljstva. Podataka u spisu ima da se tužena obraćala organu starateljstva zahtevima da joj se omogući viđanje sa detetom, ali te činjenice i ishode obraćanja sud nije detaljno utvrdio, mada uživaju značaj po važnom pitanju da li je tužena grubo zanemarila ili je nesavesno vršila roditeljske dužnosti. Reč je o podacima iz priključenog spisa CSR Čačak, kao što su da je tuženoj 20.09.2013. godine saopšteno da neće moći da vidi dete mesec-dva, a zatim po njenim zahtevima organizovano viđenje sa detetom pod kontrolisanim uslovima od 08.11.2013. godine do 30.04.2014. godine, sa njenom sestrom u oktobru 2014. godine, u maju 2015. godine susret deteta i majke, sve uz zabeležbe organa starateljstva o dobrim reakcijama deteta, a nakon što je organ starateljstva inicirao postupak potpunog lišenja roditeljskog prava, tuženoj je viđanje sa detetom omogućeno 22.02.2016. godine, da bi joj kada je došla na sledeći zakazani termin saopšten bio stav Stručnog tima CSZ da je viđanje necelishodno dok traje postupak pred sudom, pa je taj stav korigovan i u oktobru 2016. godine CSR je obavestio tuženu o odluci da joj se omogućava ostvarivanje kontakata sa detetom svakog prvog petka u mesecu od 12 do 13 časova u prostorijama organa starateljstva, s tim da prethodno obavesti organ starateljstva o mogućnosti da dođe na viđanje sa ćerkom, što tužena nije činila, navodeći da je razlog taj što ne može da u radnom danu izostane sa posla.

Tužena je zaposlena i usmerena na svoje usavršavanje i profesionalnu afirmaciju, posvećena radu i sticanju prihoda od rada, što jesu pokazatelji o konsolidaciji životnih prilika tužene. U vidu treba imati da je u postojećim okolnostima, radne angažovanosti tužene i poboljšane egzistencionalne pozicije, priliku trebalo dati tome da se konsoliduje održavanje ličnih odnosa između majke i deteta, na način koji ne mora nužno biti ograničen na prostor i vreme rada organa starateljstva (radne dane u nedelji i kontrolisane uslove). Viđanje pod kontrolisanim uslovima, po pravilu se određuje kad postoji rizik od reakcija i po bezbednost deteta. Ako rizika nema ili se otkloni putem reuspostavljanja odnosa između deteta i majke, viđanje je moguće izmestiti izvan prostora i vremena rada organa starateljstva, uz uvažavanje mesta i režima života detetovog, kojem se roditelj ima prilagoditi dok se dete nalazi u hraniteljskoj porodici, odnosno pod starateljstvom ustanove socijalne zaštite.

Navedenom je dužnu pažnju trebalo posvetiti u sporu za lišenje roditeljskog prava gde značaj uživaju pitanja da li tužena izbegava da održava lične odnose sa detetom sa kojim ne živi, odnosno da li sa namerom i neopravdano izbegava da stvori uslove za zajednički život sa detetom koje se nalazi u hraniteljskoj porodici.

Utvrđene činjenice ukazuju da tužena nema izgrađen osećaj da su detetove potrebe prioritetne i da je kao roditelj dužna da detetovim potrebama podredi sopstvene. Već i po tome, u sklopu sa ispoljenim slabostima i propustima u vršenju roditeljskih dužnosti, kompetencija tužene kao roditelja je kompromitovana. Nedovoljno raspravljeno ostaje pitanje da li se na strani tužene stekao razlog za potpuno ili delimično lišenje roditeljskog prava. U raspravljanju o tom pitanju, sud je dužan da istraži najbolji interes deteta i da zaštiti prava koja pripadaju detetu.

Dete ima pravo na obezbeđenje najboljih mogućih životnih i zdravstvenih uslova za svoj pravilan i potpun razvoj, propisuje odredba člana 62. Porodičnog zakona. Pravo na odgovarajuće uslove za razvoj mal. AA nije ostvarila uz tuženu. Uslove za pravilan razvoj mal. AA ima tek od smeštaja u hraniteljsku porodicu, gde je čuvana, podizana i vaspitavana na odgovarajući način. Tužena se u dužim vremenskim intervalima nije interesovala za mal. dete smešteno u hraniteljsku porodicu, nije stekla uvid u detetove potrebe i navike, nije razvila kapacitet da čuva, podiže i vaspitava dete, zapravo ona i ne poznaje svoje dete na ovom stadijumu razvoja. To, međutim, ne znači da je u najboljem interesu deteta koje ima izgrađenu svest o postojanju majke, da uskraćeno bude u održavanju ličnih odnosa sa prirodnim roditeljem. Mal. AA je voljom svog oca već uskraćena u pravu na održavanje ličnih odnosa sa njim. Uskraćena bi bila i u održavanju ličnih odnosa sa majkom ako bi majka bila potpuno lišena roditeljskog prava. Da li je opravdano uskraćivanje veze i odnosa sa prirodnim roditeljem, detetu izgrađene svesti o postojanju majke kao prirodnog roditelja, nižestepeni sudovi nisu cenili iz ugla najboljeg interesa mal. AA.

Sud je dužan da se rukovodi najboljim interesom deteta kad odlučuje u sporu za zaštitu prava deteta i u sporu za vršenje odnosno lišenje roditeljskog prava, propisuje član 266. stav 1. Porodičnog zakona.

Najbolji interes deteta se ceni prema postojećim prilikama, uzimanjem u obzir niza faktora od mogućeg uticaja na dalji razvoj ličnosti deteta. Sudska odluka mora biti u skladu sa najvišim ciljem, a to je afirmacija prava maloletnog deteta. Zarad ostvarenja tog cilja i dobrobiti deteta, svako je dužan da postupa u najboljem interesu deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta, a država ima obavezu da preduzme sve potrebne mere za zaštitu deteta od zanemarivanja i zlostavljanja, kao i obavezu da poštuje, štiti i unapređuje prava deteta (član 6. Porodičnog zakona).

U ponovnom postupku prvostepeni sud će u postupanju po primedbama iz ovog rešenja detaljno raspraviti sporna pitanja i utvrditi činjenično stanje, pa će ocenom svih relevantnih okolnosti slučaja, vodeći računa o zaštiti najboljeg interesa deteta, doneti novu pravilnu i zakonitu odluku.

Na osnovu člana 416. stav 1. ZPP, Vrhovni kasacioni sud je odlučio kao u izreci.

Predsednik veća - sudija

Ljubica Milutinović, s.r.

Za tačnost otpavka

Upravitelj pisarnice

